

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-45>

УДК 353: [34: 323. 174] (477)

Ігор ЗВАРИЧ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

<https://orcid.org/0000-0003-2033-5054>

zvarych2810@gmail.com

Олена ЗВАРИЧ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

<https://orcid.org/0000-0002-5088-7565>

olenazvarycho@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНУ РЕГІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІЧНУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Для економічної науки процес глобалізації, глобалізаційних трансформацій та зрушень пов'язаний зі становленням єдиної світової економічної системи, яка функціонує за загальними правилами. Початок двадцять першого століття проходить під знаком регіоналізації політичного простору нашої держави. Регіоналізм дедалі гучніше заявляє щодо своїх прав як одна із найбільш впливових концепцій західної демократії. У рамках Європейського Союзу існує поняття «Європа регіонів». Дослідники уважно ставляться до регіональних процесів на європейському просторі, віддаючи належне саме тенденціям, які там невпинно розвиваються. Регіоналізм буває «адміністративний», а в окремих випадках набуває політичного характеру. Регіоналізм з відчутним політичним акцентом, у якому провідну роль відіграють сепаратистські мотиви, є доволі актуальним для України. На нашу думку, регіоналізм не є явищем однозначно негативним або деструктивним, він має досить значний потенціал конструктивізму. Це явище є неоднорідним та неоднозначним у сучасній політичній історії різних держав. Існує необхідність розробити цілісну програму державної регіональної політики із врахуванням процесів політичної модернізації та інтеграції України у європейський політичний простір.

Ключові слова: глобалізація, трансформація, економічна система, регіоналізм, політичний простір, держава, адміністративний, управління.

Ihor ZVARYCH, Olena ZVARYCH

Vasyl Stefanyk National University of Prykarpattia

TRANSFORMATION OF THE WORLD ECONOMIC SYSTEM AND ITS IMPACT ON STATE REGIONAL ECONOMIC POLICY IN UKRAINE: NEW CHALLENGES AND THREATS

For economic science, the process of globalization, globalization transformations and shifts is connected with the formation of a single world economic system that functions according to general rules. The beginning of the twenty-first century is marked by the regionalization of the political space of our country. Regionalism is increasingly asserting its rights as one of the most influential concepts of Western democracy. Within the framework of the European Union, there is a concept of "Europe of Regions". Researchers pay attention to regional processes in the European space, paying tribute to the trends that are constantly developing there. Regionalism can be "administrative", and in some cases it acquires a political character. Regionalism with a noticeable political accent, in which separatist motives play a leading role, is quite relevant for Ukraine. In our opinion, regionalism is not a unequivocally negative or destructive phenomenon, it has a rather significant potential of constructivism. This phenomenon is heterogeneous and ambiguous in the modern political history of various states. There is a need to develop a comprehensive program of state regional policy, taking into account the processes of political modernization and integration of Ukraine into the European political space.

Key words: globalization, transformation, economic system, regionalism, political space, state, administrative, management.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасний етап розвитку світової спільноти характеризується посиленням процесів взаємопроникнення економічного, культурного, політичного і соціального життя держав світу. Все частіше у наукових колах можливо почути термін «глобалізація», який пов'язаний із формуванням єдиного глобалізаційного простору та суспільства. Для економічної науки процес глобалізації, глобалізаційних трансформацій та зрушень пов'язаний зі становленням єдиної світової економічної системи, яка функціонує за загальними правилами. Цей процес проявляє себе у зниженні бар'єрів на шляху транскордонного руху товарів, послуг і факторів виробництва (інформації, капіталу, праці та технологій), зростанні обсягів світової торгівлі, міжнародного руху капіталів, міжнародної міграції та міжнародного обміну технологіями, зростанні економічної інтеграції та взаємозалежності національних економік, формуванні загальносвітових ринків капіталів, товарів і послуг [1].

Виклад основного матеріалу

Якщо кінець минулого століття увійшов у політичну історію України як час національного самовизначення та державо- і націєтворення, то початок двадцятого століття проходить під знаком регіоналізації політичного простору нашої держави, яка значною мірою носить об'єктивний, можна сказати, закономірний характер, оскільки детермінована не тільки нестримним бажанням регіональних еліт чи політичних партій розіграти «регіональну карту», а і процесами та тенденціями, які приховані у глибинних шарах економічного, соціального і культурного тощо розвитку суспільства. Більше того, як це показує досвід європейських країн, а вони є взірцевим прикладом для визначення відповідних підходів до розбудови держави, регіоналізм дедалі гучніше заявляє щодо своїх прав як одна із найбільш впливових концепцій західної демократії.

Як політичний рух він виник у Західній Європі всередині двадцятого століття, набуваючи розвитку у його другій половині [2]. При цьому сьогодні є усі підстави стверджувати про його інституціоналізований характер у західно-європейських державах, позаяк він тут набув відповідного законодавчого оформлення, у тому числі у вигляді Європейської хартії регіональних мов та мов меншин і низки інших важливих нормативно-правових документів. У рамках Європейського Союзу існує поняття «Європа регіонів», яким підкреслюється та обставина, що статус територій визначають не лише державні кордони, а і прикордонні смуги, позаяк транскордонне співробітництво набуває дедалі більшого значення для усіх там проживаючих народів. Усе це змушує дослідників уважно поставитись до регіональних процесів на європейському просторі, віддаючи належне саме тенденціям, які там невпинно розвиваються.

На цей час існує ціла низка міжнародних документів, передусім ухвалених та проголошених у рамках Європейського парламенту: Хартія про регіоналізм (1988 рік) і Декларація про регіоналізм у Європі (1996 рік), що теж є свідченням інституціоналізації європейського регіоналізму [3–5]. Але слід зазначити, що це явище має подвійну природу. Із однієї сторони, воно віддзеркалює подальше поглиблення демократичних процесів у системі державного управління, відбуваючись під гаслами децентралізації влади, посилення ролі та впливу на життя територіальних громад місцевого самоврядування. Цей його різновид умовно можна означити як «адміністративний», тобто такий, який переймається переважно проблемами оптимізації системи управління із посиленням ролі місцевого самоврядування. Але регіоналізм в окремих випадках набуває політичного характеру, отже не задовольняється рамками децентралізації влади і самоуправління, а спрямовується на переформатування територій традиційних країн, які склались у минулому внаслідок певних геополітичних процесів. Саме такий регіоналізм, який можна назвати «політичним», несе у собі істотну загрозу існуванню територіальної цілісності держав. Одночасно перший його різновид, на наше переконання, носить конструктивний характер, відповідаючи викликам політичної та адміністративної модернізації. Другий, як правило, несе потужний деструктивний потенціал руйнівного характеру, позаяк провокує появу низки політичних конфліктів, дестабілізуючих ситуацію всередині країни, так і за її межами [6].

Водночас можна зробити висновок, що регіоналізм провідних держав Західної Європи має різні причини, частіше за все вони носять комбінований характер, коли одні чинники накладаються на інші, підсилюючи один одного. У цьому випадку, як видно, йдеться про регіоналізм особливого гатунку, а саме той, який не зводиться до транскордонного співробітництва, не вписується у схему «Європи регіонів». Це регіоналізм з відчутним політичним акцентом, у якому провідну роль відіграють сепаратистські мотиви. Саме про такого роду регіоналізм і піде мова, оскільки він є доволі актуальним і для України.

Останнім часом проблематиці регіоналізму в цілому та його проявам і особливостям в Україні приділяється значна увага науковців. Зокрема, економісти та демографи вивчають цю проблематику із позицій територіального поділу праці, формування державного бюджету і дотаційності та депресивності регіонів і характеру народжуваності та відтворення населення, зайнятості тощо. Історична регіоналістика вивчає ці проблеми із позицій становлення і розвитку регіонів України та її адміністративно-територіального поділу і основних особливостей етнографічної культури на тих чи інших територіях держави. Соціологія здебільшого орієнтується на вивчення відповідних електоральних симпатій населення різних регіонів та громадської думки стосовно значущих проблем суспільного життя. Стосовно ж політичної науки, то вона вивчає регіоналізм як політичний процес, який зумовлюється економічними, культурними, історичними, соціально-географічними, конфесійними, психологічними (ментальними) тощо чинниками, що артикулюються політичними акторами, насамперед політичними партіями і представниками політичних еліт, які зорієнтовані передусім на обстоювання регіональних інтересів [4, 5].

Ми дотримуємось тієї думки, що регіоналізм не є явищем однозначно негативним або деструктивним. Навпаки, вважаємо, що його вітчизняні прояви мають об'єктивні підстави і зумовлені процесами демократизації суспільно-політичного життя у нашій державі. Одночасно виходимо із того переконання, що він має досить значний потенціал конструктивізму, якщо поєднується з інтересами усієї країни і серйозно переймається загальнодержавними, а не заціклюється винятково на місцевих проблемах та інтересах, тому категорично проти того, щоб політичні суб'єкти спекулювали на труднощах перехідного періоду становлення інститутів демократії, керуючись не стільки національними, як регіональними інтересами. Системний підхід, якщо його застосувати до теперішніх реалій державотворення, до процесів

націєтворення, не залишає сумнівів у тому, що держава не є арифметичною сумою її частин чи регіонів, а феномен цілісний, у якому кожний елемент, будучи неповторним і самотутнім, функціонує у рамках цілісної системи. Якщо ж такої цілісності немає, держава рано чи пізно потерпає від по суті руйнівних процесів відцентрового характеру, втрачаючи при цьому свою внутрішню єдність, якою характеризується будь-яка органічна цілісність, якою є і повинна бути нація-держава.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Відтак, розглянувши різні аспекти регіоналізму, приходимо до логічного висновку, що це явище є неоднорідним та неоднозначним у сучасній політичній історії різних держав. Ми вважаємо, що в європейських умовах регіоналізм не становить загрози їхній територіальній цілісності, рухаючись саме у напрямку посилення ролі територій і громад в управлінні країною. Стосовно ж України, то надмірна політизація регіонального чинника несе у собі істотні загрози та виклики, які здатні зруйнувати державу. Із метою нейтралізації такого сценарію розвитку подій необхідно розробити цілісну програму державної регіональної політики із врахуванням процесів політичної модернізації та інтеграції України у європейський політичний простір. Перше, що потрібно зробити, це провести адміністративно-територіальну реформу, поклавши в її основу природно-економічні критерії утворення регіонів, не забуваючи при цьому, що регіон – не самоціль, а насамперед засіб ефективного управління. Друге – перевести регіоналізм із політичної площини в адміністративну, зробивши наголос на децентралізації управління, але із чітким контролем з боку центрального керівництва. Третє – влада центральна і місцева має нарешті всерйоз зайнятися проблемою ліквідації нерівності соціально-економічного розвитку територій, які створюють умови для соціального та політичного напруження. Четверте – слід здійснювати сильну гуманітарну політику, спрямовану на формування національно свідомої особистості, компетентного громадянина і професіонала нового покоління.

Без розв'язання цих та низки інших проблем сьогодення у політичному житті держави і надалі розігруватиметься «регіональна карта» із непередбачуваними для неї наслідками.

Література

1. Смерічевський С. Ф. Трансформація економічних процесів в контексті глобалізаційних зрушень / С. Ф. Смерічевський, О. В. Полоус // Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – Ужгород : Вид. дім «Гельветика», 2018. – С. 142–148.
2. Петрелла Р. Националистические и региональные движения в Западной Европе / Р. Петрелла // Этнос и политика : хрестоматия / [авт.- сост. : Прузаускас А. А.]. – М. : Изд-во УРАО, 2000. – С. 234–244.
3. Хартія регіоналізму. URL: <http://fssembly.coc.int/nw/xml/xref/xref-DokDetasls-EN.asp?fileid=175820@lang> (дата звернення – 27. 05. 2021).
4. Декларація щодо регіоналізму у Європі. URL: [http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/Presscom/Publisations/DeklarationRegionalism.dat/iion/ua/DR-UKRAINE\[1\].pdf](http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/Presscom/Publisations/DeklarationRegionalism.dat/iion/ua/DR-UKRAINE[1].pdf) (дата звернення – 27. 05. 2021).
5. Зварич І. Т. Економічне зростання регіону: моделі та методи аналізу і прогнозування : монографія / Зварич І. Т. – Івано-Франківськ : Вид.-дизайн. відділ Центру інформаційних технологій, 2006. – 184 с.
6. Зварич І. Т. Регіоналізм як об'єкт міждисциплінарних досліджень / І. Т. Зварич // Наук. вісник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Ку-раса НАН України. – К., 2008. – Вип. 38. – С. 200–220.
7. Юридична енциклопедія. Т 4 / [авт. кол. редкол. : Шемчушенка Ю. С. (гол.) та ін.]. – К. : Українська енцикл. імені М. П. Бажана, 2002. – 720 с.

References

1. Smerichevskiy S. F. Transformatsiia ekonomichnykh protsesiv v konteksti hlobalizatsiinykh zrushen / S. F. Smerichevskiy, O. V. Polous // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho nats. un-tu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – Uzhhorod : Vyd. dim «Helvetyka», 2018. – S. 142–148.
2. Petrella R. Natsyonalystycheskye u rehyonalnye dvyzheniya v Zapad-noi Evrope / R. Petrella // Этнос и polytyka : khrestomatyia / [авт.- сост. : Prazauskas A. A.]. – М. : Yzd-vo URAO, 2000. – S. 234–244.
3. Khartiia rehionalizmu. URL: <http://fssembly.coc.int/nw/xml/xref/xref-DokDetasls-EN.asp?fileid=175820@lang> (data zvernennia – 27. 05. 2021).
4. Deklaratsiia shchodo rehionalizmu u Yevropi. URL: [http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/Presscom/Publisations/DeklarationRegionalism.dat/iion/ua/DR-UKRAINE\[1\].pdf](http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/Presscom/Publisations/DeklarationRegionalism.dat/iion/ua/DR-UKRAINE[1].pdf) (data zvernennia – 27. 05. 2021).
5. Zvarych I. T. Ekonomichne zrostannia rehionu: modeli ta metody analizu i prohnozuvannia : monohrafiia / Zvarych I. T. – Ivano-Frankivsk : Vyd.-dyzain. viddil Tsentru in-formatsiinykh tekhnolohii, 2006. – 184 s.
6. Zvarych I. T. Rehionalizm yak ob'iekt mizhdystyplinarynykh doslidzhen / I. T. Zvarych // Nauk. visnyk In-stytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen imeni I. F. Ku-rasa NAN Ukrainy. – K., 2008. – Vyp. 38. – S. 200–220.
7. Yurydychna entsyklopediia. T 4 / [авт. kol. redkol. : Shem-chushenka Yu. S. (hol.) ta in.]. – K. : Ukrain-ska entsykl. imeni M. P. Bazhana, 2002. – 720 s.